

ПРІОРИТЕТНІ ОБ'ЄКТИ ЛОГІСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Михайлик Н.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

В статті означено пріоритетні об'єкти логістичного менеджменту. Обґрунтовано доцільність застосування інноваційного підходу до управління підприємством. Запропонований підхід до визначення того, що основними потокоутворюючими елементами у сфері логістики є матеріальні ресурси із супроводжуваними їх потоками, який становить високу практичну значущість для керівників на різних рівнях управління: В2В, В2С. Такий підхід розкриває конкурентний потенціал підприємства. Підставою для уточнень став аналіз літературних джерел і використання загальновідомих методів наукового пізнання.

Ключові слова: логістичне управління, матеріальний потік, логістична система, економічний потенціал, логістичний продукт, логістичний вантаж, логістичний процес.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в підходах до управління на підприємствах домінують світові інноваційні технології ведення бізнесу. Це пов'язано насамперед з посиленнями вимогами ринку як кінцевих, так і логістичних споживачів. Усі ці процеси відбуваються на фоні жорсткої конкуренції, яка призводить до пошуків шляхів оптимізації функціональних підрозділів підприємства. Насамперед йдеться про скорочення витрат, зниження собівартості за умов дотримання 7 «R» логістики. Для забезпечення поставлених цілей потрібно досягнути ефективного управління матеріальними потоками, котрі формують собою логістичні межі в управлінні підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для посилення ринкових позицій підприємство може завдяки «перезавантаженню» управлінської системи на логістичний підхід розкрити власний економічний потенціал. Основним об'єктом таких змін мають бути матеріальні потоки.

Проаналізовані наукові видання, що присвячені питанням сутності і місцю матеріальних потоків у господарській діяльності підприємств розглядалися цілою низкою українських вчених. Зокрема, В. Сергеев, Є. Крикавський, Н. Чухрай, М. Окландер та А. Гаджинський та ін. Проте, дані автори не розглядають матеріальні потоки у логістиці як основний об'єкт управління, а як один з елементів системного логістичного управління.

Мета статті. Мета даної статті полягає у розгляді матеріальних потоків, що циркулюють всередині логістичного середовища і є його головним об'єктом управління, тому намагатимемося класифікувати матеріальні потоки у логістиці, уточнимо групи показників за допомогою яких можна характеризувати та оцінювати численні матеріальні потоки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Наукова література, що присвячена питанням логістичного управління, містить чимало фахових напрацювань щодо питань мети управління в логістичній діяльності. Найчастіше, мету співставляють з «комплексом логістики» («6R», «7R» і навіть «8R», де «R» означає «right» – «правильність, відповідність»). Наприклад, А. Гаджинський [1], М. Окландер [2; 3; 4], А. Кальченко [5] та ін. вказують, що мета управління логістичною діяльністю може вважатися досягнутою, якщо забезпечено відповідність між фактичними і бажаними ха-

рактеристиками такого комплексу щодо асортименту продукції, яка підлягає доставці, її якості, кількості, місця, часу і витрат: «... продукт – потрібний продукт; кількість – у необхідній кількості; якість – необхідної якості; час – необхідне доставити у потрібний час; місце – у потрібне місце; витрати – з мінімальними витратами» [6, с. 15]. Також можемо ознайомитися з варіантами доповнення даного комплексу вимогами типу «споживач» («конкретний, чітко визначений споживач» [3, с. 33], «персоніфікованість» («розробка системи обслуговування для кожного замовлення») [7, с. 11] та ін. Вважаємо, що сучасний ринок об'єктивно вимагає доповнення даного комплексу таким елементом, як «сервіс», оскільки він підвищує цінність продукту (товару) для споживача; в той же час, включення елемента «споживач» є недоцільним, адже сам комплекс «правил логістики» персоніфікується для кожного споживача формулюванням інших вимог.

Отже, саме «продукт» є центральним елементом в логістичному управлінні і може виступати у різних формах (матеріальні ресурси, в складі «комплексу логістики» незавершене виробництво, готова продукція, тощо) залежно від того, на якій стадії виробничо-комерційного процесу перебуває предмет праці. Тому можемо класифікувати:

- матеріальні ресурси: сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, тара, інструменти, обладнання та інші предмети праці, які надходять на підприємство, переміщуються і зберігаються в його межах з метою використання на виробництві для створення продуктів праці;
- товари: продукти праці, які реалізуються виробничими підприємствами як напряму, так і за участю торгових підприємств через канали реалізації (готова продукція виробничо-технічного призначення і товари споживчого призначення).

В агрегованому варіанті всі вони традиційно об'єднуються термінами: «матеріали» і «продукція». Матеріальні ресурси і продукція у своїй сукупності є потокоутворюючими елементами у сфері логістики: «Сукупність сировини, матеріалів, напівфабрикатів, які у вигляді предметів праці надходять від постачальників до виробничих підрозділів і, перетворюючись там на готові продукти праці, крізь канали розподілу доводяться до споживачів...» [7, с. 15], утворює матеріальний потік. Як вказує Ю. Пономарьова, «...поняття матеріального потоку узагальнює без-

перервність зміни і переміщення продуктів праці в сфері обігу і виробництва» [6, с. 23].

Поняття матеріального потоку є різновидом більш загального поняття «потік», під яким традиційно розуміють «...будь-яку множину об'єктів, які сприймаються як єдине ціле, що існує як процес у певному часовому інтервалі і вимірюється в абсолютних одиницях за визначений період часу» [8, с. 39] і яке є однією з головних категорій теорії управління логістичною діяльністю; такою ж категорією є взаємопов'язане з потоком поняття запасу, під яким розуміють «...вироби(продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного вжитку та ін.), які перебувають на різних стадіях виробництва і очікують на вступ у процес виробничого або ж особистого споживання» [9, с. 73]. В той же час, під матеріальним потоком також розуміють «...сукупність продукції (сировина, деталі, матеріали, вантажі, товарно-матеріальні цінності та ін.), яка розглядається в процесі здійснення над нею різних логістичних операцій протягом певного часового інтервалу» [1, с. 74]. Різниця і взаємозв'язок понять матеріального потоку та матеріального запасу проявляється у тому, що матеріальний потік у випадку розгляду його не в динамічному стані (на певному часовому інтервалі), а в статичному стані (у певний момент часу) виступає у формі матеріального запасу.

Матеріальний потік є основним об'єктом логістичної діяльності та об'єктом управління в логістичному менеджменті. Ю. Неруш вказує, що «...матеріальні потоки утворюються в результаті видобування, обробки, переробки, складування, транспортування та виконання інших матеріальних операцій з сировиною, напівфабрикатами і готовими виробами у сферах матеріального виробництва та обігу, на окремих промислових і торгових підприємствах, в цехах, складах, виробничих дільницях, тобто – на всіх етапах їх руху, починаючи від ...джерела сировини і закінчуючи пунктом знаходження кінцевого споживача. При цьому матеріальні потоки можуть протікати як між ... підприємствами, так і всередині одного підприємства» [10, с. 19–20].

Залежно від рівня диференціації елементної бази матеріальних потоків в господарській практиці прийнято виділяти більш однорідні потоки, утворені шляхом поділу матеріально-речових потоків на різні групи, завдяки чому відокремлюється певна сукупність потоків матеріальних ресурсів (продукції, товарів) специфікованої номенклатури, які прийнято називати простими (або ж – елементарними) потоками, і котрі найчастіше є об'єктами управління в сфері логістики. Ю. Пономарьова вказує, що «...сукупність ресурсів одного найменування, які знаходяться протягом всього шляху від конкретного джерела виробництва до моменту споживання, утворює елементарний матеріальний потік; ... множина елементарних потоків, що формуються на підприємстві, складає інтегральний (загальний) матеріальний потік, який забезпечує нормальне функціонування підприємства» [6, с. 24].

Крім матеріальних потоків, у логістиці мають місце також інші, за видом субстанції, потоки: інформаційні, фінансові, сервісні тощо, але з точки зору управління логістичною діяльністю всі вони є пов'язаними з матеріальними потоками, тому що:

– інформаційні потоки відображають стан та проблеми здійснення руху елементів матеріального потоку або загально матеріального потоку, щодо якого інформаційний потік є супровідним;

– фінансові потоки в умовах ринкових відносин відображають рух фінансових коштів, який обумовлений рухом даного матеріального потоку між певними суб'єктами господарювання;

– потік послуг є супровідним потоком щодо матеріального, адже він дозволяє покращити умови споживання (використання) елементів даного матеріального потоку чи підвищити для споживача їх цінність.

Як матеріальний, так і будь-який інший потік можна достатньо повно ідентифікувати за допомогою характеристики його основних параметрів, якими є пункт виникнення потоку (початковий пункт), пункт його погашення (кінцевий пункт, пункт стоку), проміжні пункти, через які проходить потік, траєкторія руху (геометрія руху) потоку, довжина шляху, який проходить потік (міра траєкторії), швидкість і час руху потоку, інтенсивність потоку. Для правильної ідентифікації і використання отриманої інформації в процесі аналізу і проектування логістичних систем все різноманіття потоків у логістиці класифікують за: природою потоку; відношенням до досліджуваної ЛС; спрямуванням відносно досліджуваної ЛС; рівнем неперервності; рівнем регулярності; рівнем стабільності; рівнем мінливості; характером розміщення елементів потоку; періодичністю; рівнем складності; рівнем керованості та ін.

В процесах управління логістичною діяльністю необхідно враховувати особливості кількісної та якісної ідентифікації різноманіття даних потоків. Так, матеріальний потік як сукупність різноманітних предметів (елементів) характеризується станом їх руху у просторі та в часі. Рух матеріального потоку у просторі забезпечується просуванням від початкового пункту (складу сировини або готової продукції постачальника) до кінцевого пункту – складу споживача; потік може спрямовуватися при цьому і через проміжні пункти – транспортні термінали, склади, бази, магазини. Рух матеріального потоку в часі забезпечується виконанням певного комплексу процесів (транспортування, завантажування-розвантажування вантажів, їх опрацювання, складування, зберігання тощо) у конкретних часових координатах.

Для кількісної характеристики матеріального потоку з метою управління логістичною діяльністю важливо правильно оцінювати його параметри. Як показує аналіз теорії і практики логістичної діяльності, вирішується це завдання шляхом використання показників «напруженість матеріального потоку» (інтенсивність переміщення матеріальних ресурсів, напівфабрикатів і готової продукції) та «потужність матеріального потоку (обсяги продукції, які переміщуються за одиницю часу), для відображення яких використовується показник розмірності «тонни/рік».

Матеріальні потоки можна характеризувати та оцінювати за допомогою великого різноманіття показників, які можна віднести до таких груп: 1) структурні показники; 2) показники продуктивності логістичної системи; 3) показники економічності; 4) показники якості [11, с. 93–97].

Якісну характеристику матеріальних потоків можна здійснювати за складом вузлових об'єктів та елементів технічного, організаційного і економічного змісту, за номенклатурою продукції (вантажів), початковими, кінцевими і проміжними пунктами та їх зв'язками, наявністю і розмірами запасів у цих пунктах, інтенсивністю або кількістю матеріальних ресурсів, які проходять через ці пункти за одиницю часу, взаємозв'язком потоків (комплектування, підсорткування), способом переміщення; формою існування тощо.

В наведеній класифікації, важливу роль в ідентифікації матеріальних потоків відіграє той факт, що елементи матеріального потоку перебувають в процесі здійснення над ними просторово-часових перетворень (переміщення), а це означає, що різноманітні види продукції, матеріальних ресурсів, товарів трансформуються в іншу форму – вантаж. Класичне визначення «вантаж» трактує його як «...будь-яку продукцію чи майно, які прийняті до перевезення» [9, с. 40]; при цьому вантажем така продукція вважається від моменту прийняття до перевезення в пункті відправлення і до моменту здавання вантажоодержувачеві у пункті призначення.

Специфікою різних вантажів є наявність у них особливих властивостей, які визначають умови і техніку їх перевезення, перевантажування і зберігання, тобто – їх транспортно-технічна характеристика. До найважливіших характеристик вантажів відносяться режим зберігання, спосіб упакування, умови і техніка перевантажування і перевезення, фізико-хімічні властивості, розміри, об'єм, маса і форма пред'явлення вантажу до перевезення. З врахуванням цього матеріальні потоки можуть поділятися також за кількісною ознакою (з виділенням масових, крупних, середніх і дрібних потоків), за питомою вагою потокоутворюючих вантажів (важковагові, легковагові), за рівнем сумісності потокоутворюючих вантажів (потоки сумісних вантажів, потоки несумісних вантажів), за консистенцією (потоки насипних, навалних, наливних, тарноштучних вантажів тощо).

Разом з тим, для споживачів у сфері логістики вантажі самі по собі не є важливими; їх цікавить товар з певними характеристиками за умови його доступності з «...рисами, що становлять конкретну вартість для (даного) споживача» [12, с. 56], тобто споживачам потрібен т.зв. «логістичний продукт».

Як стверджують Н.Чухрай та Р. Патора, «...логістичний продукт є комплексом погоджених вимог клієнтів, які можуть бути реалізовані на певному рівні у логістичній системі» [13, с. 172], складна внутрішня структура якого має три рівні. Перший рівень логістичного про-

дукту відображає його суть як товару, здатного задовольняти певну потребу споживача; другий рівень відображає властивості даного товару як вантажу, що пов'язано з його формою, масою, особливостями пакування та ін.; третій рівень містить ті категорії, які наближають даний товар до побажань і очікувань споживачів щодо додаткових функцій товару в поєднанні з додатковим сервісом.

Як зазначалося вище, формою існування матеріального потоку у статичному стані є матеріальний запас, тому в управлінні логістичною діяльністю необхідно враховувати даний об'єкт управління. Найбільш часто серед запасів виділяють групи запасів у сфері виробництва, в каналах сфери обігу (в т.ч. запаси в підприємствах торгівлі), запаси в дорозі та ін.; за ознакою цільового призначення запасів вирізняють такі категорії запасів, як: а) технологічні запаси; б) поточні запаси; в) резервні запаси, а за ознакою місця знаходження запасів – такі види запасів: а) виробничі запаси; б) товарні запаси. В літературі також виділяють різні типи запасів: буферні запаси; запаси готової продукції; запаси для компенсації затримок; запаси, необхідні для задоволення очікуваного попиту; гарантійні запаси; серійні запаси; циклічні запаси; запаси використання потужностей; лінійні запаси; планові запаси; сезонні запаси. Класифікація запасів здійснюється також за їх функціональним призначенням, за часом їх обліку; окремо виділяють неліквідні запаси.

Висновки. Отже, основними потокоутворюючими елементами у сфері логістики є матеріальні ресурси і продукція, рух яких від джерел виникнення до пунктів споживання характеризується систематичністю, повторюваністю (циклічністю), відносною регулярністю, масштабністю, орієнтацією на задоволення економічних інтересів їх учасників, а також виникненням відповідних інформаційних, фінансових, сервісних потоків. Необхідною умовою існування цих потоків є логістична діяльність з перетворення наявного комплексу вхідних характеристик, які притаманні різним потокоутворюючим елементам у бажаний (заданий вимогами споживача) комплекс вихідних характеристик, що досягається шляхом виконання над елементами відповідних потоків логістичних операцій. Тому матеріальні потоки та логістична діяльність підприємства щодо їх оптимізації та підвищення їх ефективності об'єктивно є предметами управління в сфері логістики і, відповідно, повинні бути об'єктом дослідження економічної науки в питаннях пошуку шляхів підвищення ефективності суб'єктів господарювання, які задіяні в логістичних процесах.

Список літератури:

1. Гаджинский А.М. Логистика : учебник / А.М. Гаджинский. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 2000. – 375 с.
2. Окландер М.А. Контуры экономической логистики / М.А. Окландер. – К.: Наук. думка, 2000. – 174 с.
3. Окландер М. Логистика : підручник / М. Окландер. – К.: ЦУЛ, 2008. – 346 с.
4. Окландер М.А. Промислова логістика: навч. посіб. / М.А. Окландер, О.П. Хромов. – К.: ЦНЛ, 2004. – 222 с.
5. Кальченко А.Г. Логистика : підручник / А.Г. Кальченко. – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 284 с.
6. Пономарьова Ю.В. Логистика : навч. посіб. / Ю.В. Пономарьова. – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2005. – 328 с.
7. Миротин Л.Б. Логистика для предпринимателя : основные понятия, положения и процедуры / Л.Б. Миротин, Э. Ташбаев. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 252 с.

8. Основы логистики : учеб. пособие / под ред. Л.Б. Миротина и В.И. Сергеева. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 200 с.
9. Родников А.Н. Логистика : терминологический словарь / А.Н. Родников – М.: ИНФРА-М, 2000. – 352 с.
10. Неруш Ю.М. Коммерческая логистика : учебник / Ю.М. Неруш. – М.: Банки и биржи: ЮНИТИ, 1997. – 271 с.
11. Промышленная логистика. Логистико-ориентированное управление организационно-экономической устойчивостью промышленных предприятий в рыночной среде / И.Н. Омельченко, А.А. Колобов, А.Ю. Ермаков, А.В. Киреев ; под ред. А.А. Колобова. – М.: Изд-во МГТУ им. Н.И. Баумана, 1997. – 204 с.
12. Крикавський Є.В. Логістика. Основи теорії / Є.В. Крикавський. – Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», Інтеллект-Захід, 2006. – 456 с.
13. Чухрай Н. Інновації та логістика товарів : монографія / Н. Чухрай, Р. Патора. – Львів: Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2001. – 262 с.

Мыхайлык Н.И.

Национальный университет «Львовская политехника»

ПРИОРИТЕТНЫЕ ОБЪЕКТЫ ЛОГИСТИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Аннотация

В статье отмечено приоритетные объекты логистического менеджмента. Обоснована целесообразность применения инновационного подхода к управлению предприятием. Предложенный подход к определению того, что основными потокоформирующими элементами в сфере логистики являются материальные ресурсы с сопровождающими их потоками, который составляет высокую практическую значимость для руководителей на разных уровнях управления: B2B, B2C. Такой подход раскрывает конкурентный потенциал предприятия. Основанием для уточнений стал анализ литературных источников и использования общеизвестных методов научного познания.

Ключевые слова: слова: логистическое управление, материальный поток, экономический потенциал, логистическая система, логистический продукт, логистический груз, логистический процесс.

Mykhailyk N.I.

National University "Lviv Polytechnic"

PRIORITY OBJECTS OF LOGISTIC MANAGEMENT

Summary

The expediency of application of the innovative approach to enterprise management is proved. The article identifies the priority objects of logistic management. The proposed approach that the main flow-forming elements in the field of logistics are material resources with their accompanying flows is of high practical significance for managers at different levels of management: B2B, B2C. This approach reveals the competitive potential of the enterprise. The basis for this revision was the analysis of scientific literature and the use of well-known methods of scientific knowledge.

Keywords: logistic management, material flow, logistic system, economic potential, logistic product, logistic cargo, logistic process.